

Ioachim LAZĂR

ARON DENSUȘIANU ȘI ÎNFIINȚAREA ZIARULUI „ORIENTUL LATIN“ DE LA BRAȘOV

Ziarul „Orientul latin”¹ a apărut la Brașov, acolo unde apăruse și renumita foaie „Gazeta Transilvaniei”, înființată și condusă până la 1850 de către George Barițiu. Inițiativa înființării acestui nou ziar românesc a aparținut lui Aron Densușianu, avocat, care s-a stabilit la Făgăraș încă din toamna anului 1864.² El era reprezentantul tinerilor politicieni radicali, hotărâți să nu mai facă nicio concesie și să afirme mereu, și cât se poate de limpede și clar, opoziția lor față de actul dualist de la 1867.

Perioada studenției lui Aron Densușianu (1860-1864) corespunde perioadei liberale, când Sibiu devenise centrul activităților politice românești. Aici luase ființă Astra, a cărei primă adunare (de constituire) a avut loc pe 23 octombrie/4 noiembrie 1861.³ În orașul Sibiu s-au desfășurat lucrările Dietei Transilvaniei, care a votat două legi care, dacă ar fi fost aplicate, ar fi schimbat destinele românilor transilvăneni: una care prevedea egala îndreptățire a națiunii române și a confesiunilor ei, și a doua care reglementa într-un mod echitabil folosirea, în administrație și justiție, a celor trei limbi (româna, germana și maghiara).

În toamna anului 1864 Aron Densușianu se stabilește la Făgăraș, unde se și căsătorește cu Elena Circa, ce descindea dintr-o veche familie ardelenescă din părțile Brașovului, înrudită cu Ioan Lemeni și Ioan Cavaler de Pușcariu, oameni cu greutate în politica românească a Transilvaniei din a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Cei zece ani petrecuți de Aron Densușianu la Făgăraș vor fi printre cei mai rodnici din activitatea sa. Tânăr și mai ales pasionat pentru cauza națională și interesat de activitatea politică a românilor transilvăneni, Aron Densușianu va păși în această activitate animat de dorința de a contribui, pe cele mai variate planuri și în cele mai felurite moduri, la propășirea conaționalilor săi. Înzestrat cu o putere de muncă uimitoare dar și cu o stăruință remarcabilă și cu un vast orizont cultural, el se afirmă în aproape toate domeniile ce se ofereau, la acea dată, acțiunii unui intelectual luminat.⁴ Se implică în apărarea drepturilor comunei Drăguș, precum și ale locuitorilor din Vad, și susține cu documente pretențiile îndreptățite ale sătenilor din Olt – Bogata împotriva abuzurilor lui Bethlen Ferenc.⁵ De asemenea, susține drepturile locuitorilor din Șercaia contra pretențiilor „eclisiei evanghelice” din aceeași localitate.

Aron Densușianu se va posta de partea frunțașilor mișcării pasiviste, luând parte la Conferințele de la Alba Iulia (1866) și Miercurea (1869) și susținând cu toate mijloacele și cu toată influența sa de avocat și publicist campaniile de boicotare a alegerilor din anii 1872 și 1875. Ca membru al Consiliului municipal și ca avocat, Aron Densușianu se va număra printre cei mai statornici susținători ai opoziției față de guvern, fiind în cele din urmă trimis în judecată pentru

¹ Despre înființarea și problemele ziarului „Orientul latin” a se vedea articolele: I. Agârbiceanu, „Orientul latin” ziar politic, literar, social și economic, în „Omăgiu Fraților Lapedatu”, București, 1936, p. 3-26; Silvia Goga, „Orientul latin” în lupta pentru dezvoltarea culturii naționale în Transilvania, în „Studia UBB”, seria Philologia, fasc. 1, 1966, p. 21-32; Gelu Neamțu, Din colaborarea lui Aron Densușianu la „Orientul latin”, 1874-1875, în „Restituiri”, Deva, IV, 1996, p. 45-54.

² Georgeta Antonescu, Aron Densușianu, Cluj, 1974, p. 18.

³ Pamfil Matei, Astra. 1861-1950, Cluj-Napoca, 1974, p. 15.

⁴ Georgeta Antonescu, op. cit., p. 19.

⁵ Ibidem.

„crima conturbării liniștii publice“⁶. Este citat în fața Tribunalului regesc din Târgu-Mureș și ținut în arest preventiv între 21 octombrie și 20 noiembrie 1873, fiind eliberat doar în urma hotărârii Curiei regale din Pesta.⁷ Încarcerarea sa a avut un rezultat cu totul opus celui dorit de autoritățile maghiare. Aron Densușianu devenea un simbol al spiritului și devotamentului național, un martir al cauzei românești, a cărui soartă este urmărită cu emoție de către toți conaționali săi din Transilvania, care prilejuiesc publicarea unor articole de solidaritate în presa românească, precum și alte manifestări de simpatie.

Din Densuș, la 30 octombrie 1873, Sofia, mama Densușienilor, semna o plângere contra autorităților care l-au arestat pe fiul său Aron, avocat din Făgăraș, și l-au încarcerat la Târgu-Mureș.⁸ Sofia făcea o întregă genealogie a martirajului familiei sale, în care descria nenorocirile ce s-au abătut asupra soțului său și a fiului Benjamin în timpul revoluției din 1848-1849. „Repausatul meu soț, Bizanțiu, paroh în Densuș, fu la 1848 despoiat de toată averea și legat de loitrele carului și astfel transportat spre a fi împușcat de către patrioții maghiari, însă providența divină și dreptele lui fapte l-au eliberat din mâinile scleraților.“⁹ Mândră de faptele soțului și ale fiilor săi, ea își încheia astfel scrisoarea: „Eu dară apelez la națiune nu pentru a-l elibera, ci pentru a-l imita“¹⁰.

Cu toate solicitările meseriei de avocat, Aron Densușianu va lua parte activă la toate manifestările culturale ale Făgărașului. Cea mai bogată activitate o va desfășura în presă. Încă din perioada studenției de la Sibiu își făcuse ucenicia în publicistică, scriind diferite materiale în revista „Amicul școalei“ și colaborând și la alte periodice, în special la cele cu un profil literar.¹¹ În acest fel a cunoscut în amănunt munca redacțională și s-a inițiat în toate meandrele financiare și tipografice, de recrutare și stimulare a colaboratorilor, care făceau din editarea unei reviste sau chiar a unui ziar o întreprindere dificilă, care solicita multe îndemnări.¹²

A prins în același timp pasiunea pentru ziaristică și i-a putut aprecia avantajele în lupta politică pe care o promova. Cunoaște presa chiar dinăuntrul sau din preajma mediilor redacționale și-i poate aprecia puterea de difuzare și posibilitățile de afirmare. Aron Densușianu va lupta din răzputeri pentru editarea unui ziar care să scruteze posibilitățile exact din miezul evenimentelor și să reprezinte problemele și interesele românilor transilvăneni. Noul ziar trebuia să primenească și să dinamizeze metodele politice aplicate de bătrâna „Gazeta a Transilvaniei“ și să depășească obediența din ce în ce mai oportunistă a „Telegrafului român“.¹³

Ceea ce a determinat înființarea unui nou ziar ardelean, alături de „Gazeta Transilvaniei“ și „Telegraful român“, a fost convingerea tinerilor săi redactori că, după proclamarea dualismului, spiritul combativ al acestora ar fi scăzut și, totodată, că solidaritatea politică românească nu se mai manifesta cu vigoarea de până atunci. În program se arăta că „față de românii din Austro-Ungaria va apăra drepturile și interesele lor politice, pe baza cunoscutei programe naționale“¹⁴. Întemeietorii ziarului se referă la programul adoptat de către Marea Adunare de la Blaj din 3/15 mai 1848.

La 24 ianuarie 1874, Aron Densușianu, Ioan Lapedatu, Teofil Frâncu și Nicolae Densușianu se întâlnesc la Brașov și, în urma discuțiilor purtate, hotărăsc înființarea noului ziar, numit „Orientul

⁶ *Ibidem*, p. 27.

⁷ *Ibidem*.

⁸ Marin Bucur, *Ovid Densușianu*, f. a., p. 9.

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ Georgeta Antonescu, *op. cit.*, p. 16.

¹² *Ibidem*.

¹³ Vasile Netea, *Spre unitatea statală a poporului român*, București, 1979, p. 330-331.

¹⁴ Biblioteca Academiei Române București, *Arhiva Aron Densușianu*, VII, Acte 45.

latin¹⁵. La 26 ianuarie este întocmit programul care stabilea domeniile și direcțiile acțiunilor viitorului ziar.¹⁶ În aceeași zi de 26 ianuarie 1874 a fost încheiat contractul cu tipografia Römer & Kamner din Brașov.¹⁷ Apoi, la 23 februarie 1874, Aron Densușianu expedie din Brașov o scrisoare lui Ioan Micu Moldovan, la Blaj, anunțându-l despre înființarea ziarului intitulat „Orientul latin“, care va apărea „de două ori pe săptămână de la 13/1 aprilie a. c.“¹⁸. „Puteri active s-au grupat până acum lângă diariu și anume pe lângă mine și redactorul Teofil Frâncu, frate meu Nicolae și d-l Ioan Lapedatu.“¹⁹ Aron Densușianu solicita și colaborarea lui Ioan Micu Moldovan „între puterile așa zicând spirituale ale acestui diariu“²⁰. În aceeași scrisoare, îi cerea profesorului blăjean trimiterea unui schematismus al Mitropoliei Blajului „pentru că avem neapărată lipsă de adresele preoțimeii pentru împărțirea numărului de probă“²¹.

„Orientul latin“ a apărut ca ziar bisăptămânal, începând cu data de 23 februarie 1874, stil vechi. În primul său număr era publicat programul ziarului, care respecta în mare parte ceea ce se hotărâse în cadrul restrâns de către inițiatori. Programul publicat menționa că „niciodată drepturile și interesele româniei n-au reclamat mai multă veghiare, luptă și abnegațiune, de cum reclamă azi. Dacă românii în timpurile trecute și-au salvat existența, și-au păstrat sub picioarele lor dulcele pământ al patriei, au să mulțumească forței brațelor și neasemănatei lor puteri de viață. /.../ Astăzi atentatele la existență se operează în ascuns, cu mâna lungă, sub forme specioase, sub masca legalității, până chiar și sub stindardul civilizațiunii“²².

La întrebarea: cum vom putea progresa? autorul articolului de fond arăta că „la tot pasul ne întâlnim cu dezolațiunea și mizeria seculară; mai pretutindeni spiritele se află încă strivite de colosul întunericului din trecut; sărăcia e la ordinea zilei. Prin orașe lipsește aproape cu totul elementul românesc. Viața socială abia în germe a început a se organiza“²³. Două sunt plăgile care afectau poporul român: lipsa de învățătură și sărăcia.²⁴ Pentru vindecarea acestor plăgi se impunea ca: „Poporul să fie instruit de sus până jos și el trebuie îndemnat ca să îmbrățișeze meseriile fără amânare“²⁵.

„Cel dintâi mijloc pentru instruirea poporului sunt școlile populare. N-ajunge ca fiecare comunitate să aibă un edificiu de școală și orice soi de învățători, ci școala să fie bună iar învățătorii calificați. Frecventarea să fie obligatorie nu numai în paragrafii statutelor, ci și în realitate. Între obiectele de învățământ trebuie să figureze mai vărtos ramul economic, fără de care poporul nostru nu s-ar folosi prea mult de învățătură.“²⁶ Noul ziar, în fruntea căruia se găseau tinerii Aron Densușianu, Teofil Frâncu și Ioan Lapedatu, având și concursul lui Nicolae Densușianu, reprezenta o inițiativă a generației tinere, care dorea să impulsioneze lupta națională și care dorea în primul rând afirmarea solidarității între românii de pe ambele părți ale Carpaților.

¹⁵ *Ibidem*, *Procesul-verbal din 24 ianuarie 1874*, vezi anexa I.

¹⁶ *Ibidem*, vezi anexa II.

¹⁷ *Ibidem*, vezi anexa III.

¹⁸ Direcția Județeană Cluj a Arhivelor Naționale, *Fond personal I. Micu Moldovan*, nr. 2700. Scrisoarea a fost publicată de către cercetătorul științific Gelu Neamțu, în *loc. cit.*, p. 52.

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ *Ibidem*.

²¹ *Ibidem*.

²² *Orientul latin*, Brașov, I, nr. 1, 23 februarie 1874, p. 1.

²³ *Ibidem*, p. 3.

²⁴ *Ibidem*, p. 4.

²⁵ *Ibidem*.

²⁶ *Ibidem*.

Inițiatorii „Orientului latin“ considerau absolut necesară – deși această atitudine a indispus unele cercuri ale intelectualității brașovene – o reînviore a presei transilvănene și, concomitent cu aceasta, o încadrare a aspirațiilor politice ale poporului român, pe baza originii sale latine, într-un sistem de solidaritate cu celelalte popoare latine și în primul rând cu Franța, care se afla în plină refacere după înfrângerea din 1870, în fața Prusiei.

Față de dezvoltarea Occidentului latin, noii protagoniști ai presei transilvănene considerau imperios necesară și o afirmare a Orientului latin, aceasta fiind, de altfel, însăși explicația titlului ziarului, afirmare ce trebuia să se concretizeze în realizarea unității latine a răsăritului, cu alte cuvinte a unității tuturor românilor.²⁷ Crezul unității naționale a fost programul „Orientului latin“, așa cum se afirma și în articolul-program publicat în primul număr al ziarului și cum se va și dovedi prin scurta, dar bogata sa activitate. „Românii – se menționa în articol –, deși politicește despărțiți, sunt prin aceeași origine, una și aceeași limbă, prin aceleași datini, atât de uniți, atât de închegați laolaltă încât pot fi invidiați de cele mai mari și frumoase popoare.”²⁸ „Noi – se afirma în continuare – trebuie să cultivăm, să înălțăm și să ținem sfântă această unire.”²⁹

Ca și „Albina“ sau „Federațiunea“, „Orientul latin“ se voia și el un ziar al întregii națiuni române. În legătură cu românii din Transilvania, „Orientul latin“ își propunea să le „apere drepturile și interesele lor politice“³⁰, pe baza cunoscutului program de la Blaj, adoptat de către Marea Adunare Națională din 3/15 mai 1848. În ceea ce-i privește pe românii de dincolo de Carpați, ziarul își propunea să le apere drepturile și interesele lor „pe care le vor considera și trata ca pe ale noastre“³¹.

Și mai categoric se va afirma acest program prin articolele lui Aron Densușianu: *Consolidarea dinăuntru a României*³², *Drepturile suverane ale poporului român*³³, *Românii și maghiarii*³⁴, „*Guvernul de la Izlaz*“³⁵, sau prin cele ale lui Ioan Lapedatu: *Noi și părinții noștri*, *Calomniatorii națiunii române*³⁶, care au un puternic ecou în opinia publică. Spiritul unității naționale se manifestă și prin publicarea numeroaselor reproduceri din poeziile lui V. Alecsandri, D. Bolintineanu și din alți scriitori transcarpatini, precum și a *Cântării României*, de Alecu Russo, una dintre capodoperele literaturii române cele mai prețuite de transilvăneni.³⁷ Pentru aceleași considerente se reproducea în foiletonul ziarului și studiul lui C. D. Aricescu consacrat lui Tudor Vladimirescu sub titlul *Istoria revoluțiunii române de la 1821*, publicat în anul 1874.³⁸

La fel de remarcabil a fost și programul cultural al „Orientului latin“, ziarul îmbrățișând îndeosebi problemele legate de dezvoltarea culturii poporului român. Principalul său animator a fost I. Al. Lapedatu care, sub pseudonimul Nouraș, preconiza o „literatură pentru popor“, „expoziții pentru popor“ și un învățământ popular, axat în principal pe linia trebuințelor etice și economice ale poporului român.³⁹

Aron Densușianu ținea un strâns contact cu Mihail Kogălniceanu, pe care l-a vizitat la București în 1874 și căruia îi trimitea o scrisoare la 30 aprilie 1875, informându-l despre intenția sa de

²⁷ Vasile Netea, *op. cit.*, p. 331.

²⁸ Ștefan Pascu, *Făurirea statului național unitar român, 1918*, București, 1983, vol. I, p. 183.

²⁹ Vasile Netea, *op. cit.*, p. 331.

³⁰ Vezi anexa II.

³¹ *Ibidem*.

³² *Orientul latin*, 1874, nr. 2.

³³ *Ibidem*, 1874, nr. 66.

³⁴ Georgeta Antonescu, *op. cit.*, p. 259.

³⁵ *Orientul latin*, 1874, nr. 23.

³⁶ *Ibidem*, 1874, nr. 21.

³⁷ Vasile Netea, *op. cit.*, p. 332.

³⁸ *Ibidem*.

³⁹ *Ibidem*, p. 337.

a scoate „Orientul latin“ de trei ori pe săptămână și de a edita și alte publicații.⁴⁰ Odată cu scrisoarea îi trimitea lui Kogălniceanu și un exemplar din extrasul *Români și maghiarii*. Intenția lui Aron Densușianu era de a înființa „un stabiliment tipografic românesc“, ziarul tipărindu-se cu mari sacrificii materiale la tipografia Römer & Kamner. Pentru realizarea acestei dorințe și pentru susținerea ziarului, Kogălniceanu era rugat „ca pe căile ce va afla de cuviință“ să acorde grupării un ajutor de 3500-4000 florini.⁴¹

Dar la 5 martie 1875, Lapedatu a fost silit a se retrage din redacția ziarului, guvernul amenințând cu represalii direcția liceului la care acesta funcționa ca profesor. Încetarea colaborării și-o mărturisește prin scrisoarea publicată în ziarul cu nr. 19 din 1875: „Am onoarea a vă aduce la cunoștință că împrejurările mă nevoiesc a întrerupe colaborarea mea în partea literară și socială a «Orientului latin». Pe de altă parte situațiunea mea familiară nu-mi permite pentru moment a-mi mai consacra modesta mea activitate terenului publicistic, iar pe de altă parte atacurile ziaristicii maghiare în contra gimnaziului român din Brașov mi impune o sacră datorie față de acest institut de cultură națională a nu mai servi nimănui de obiect de suspiciune și nedumerire ... Sper că peste curând se va schimba și forța împrejurărilor actuale și apoi iarăși voi reveni să-mi fac datoria la postul pe care trebuie să-l părăsesc astăzi“⁴².

În ziarul „Orientul latin“ nr. 9 din 27 aprilie 1874 se publică un „Apel pentru ajutorul românilor din Dobra“.⁴³ „În 5 aprilie 1874, Duminica Floriilor, pe la 11 ½ ore ziua, erupse un incendiu din cele mai furibunde, care aripat de un vânt puternic a prefăcut în cenușă tot ce s-a câștigat cu sudoarea a vieții de om. 106 familii române rămase sub ceriul și roagă fiește care creștin și român să se îndure a face ceva colectă.“ Semnează: Georgiu Nandra, jude proces[ual] și v[ice] presi[dent] T. Nandra, notariu.⁴⁴ În urma anunțului se publică, sub titlul „Contribuiri pentru nenorociții din Dobra“, următoarea listă de subscripții:

De la d-l Georgiu Brătianu, în Lipsca	5 fl.
De la următorii domni din Bran	13 fl.
Nicolae Garoiu	3 fl.
Ion Rașiu, notar	2 fl.
Ioan Persioiu, paroh	1 fl.
Constantin Tisca, paroh	1 fl.
Ioan Moșioiu, paroh	20 cr.
Ioan Gârbacea, primar	58 cr.
Ioan Stoian, primar	50 cr.
George Manoiu	50 cr.
Teodor Pop	50 cr.
Nicolau Reitu	50 cr.
Nicolau Tătaru, econom	50 cr.
Nicolau Gârbacea, econom	20 cr.
Ioan Pușcariu	20 cr.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 332.

⁴¹ *Ibidem*.

⁴² Silvia Goga, *loc. cit.*, p. 22.

⁴³ *Orientul latin*, I, nr. 9 din 27 aprilie 1874, p. 36.

⁴⁴ *Ibidem*.

Antal Prhal, ospetariu	70 cr.
George Zsivhilu	20 cr.
De la mai mulți peste tot	1 fl. 42 cr.
De la redacțiunea Orientului latin	5 fl.
Suma de 23 fl. v. a. s-a și administrat fraților noștri dobreni. ⁴⁵	

Cu toată strădania colaboratorilor de a oferi publicului un ziar interesant, în ciuda conținutului său bogat și variat, „Orientul latin“ nu a izbutit să-și câștige un număr suficient de mare de abonați care să-i asigure o viață mai lungă. Cum nici sprijinul solicitat lui Kogălniceanu nu s-a putut procura, ziarul a fost silit să-și întrerupă apariția la 30 septembrie 1875. După un an și șase luni de existență ziarul adresa cititorilor „Ultimul cuvânt“, după ce, cu câteva numere mai înainte, anunțase că zilele „Orientului latin“ sunt deja numărate.⁴⁶

Motivul principal îl constituise lipsa de mijloace materiale „încât abonamentele n-au ajuns, el s-a menținut din punga proprietarului său, care a sacrificat pe lângă muncă, ziua și noaptea, o sumă de bani gata de 3 194 florini“⁴⁷. Fondatorii „Orientului latin“ au pornit la drum cu ferma convingere că ziaristica a îndeplinit întotdeauna un rol activ, militant, în dezvoltarea socială și culturală a țării, în formarea limbii române „fiind cel mai de frunte canal, prin care ideile învățaților se împart în toate părțile societății. Fără ziare organismul social e lipsit de acele vine care conduc spiritul vieții în toate părțile unui corp național“⁴⁸.

Încetarea apariției ziarului trebuie pusă și în legătură cu retragerea lui Ioan Lapedatu. „Orientul latin“ își înceta apariția odată cu închiderea lui Aron Densușianu, pe o lună de temniță, și aceasta pentru a se adevăra încă o dată dreptul libertății de conștiință în Ungaria. După eliberarea din temnița de la Târgu-Mureș, Aron Densușianu se va stabili la Brașov. El și-a deschis cancelaria avocațială pe Str. Șcheilor, nr. 102, vizavi de Casina română.

În cele 18 luni de apariție „Orientul latin“ a susținut cu energie cauza pentru care a fost înființat, contribuția sa fiind printre cele mai remarcabile ale timpului. Epoca „Orientului latin“ reprezintă adevăratul apogeu al carierei politice a lui Aron Densușianu, el dovedindu-se în acești ani unul dintre fruntașii politici ai românilor transilvăneni. Fondatorii și colaboratorii „Orientului latin“ înlocuiesc atitudinea perimată de simplă protestare împotriva dominației străine printr-o argumentare istorică a drepturilor românilor din Transilvania.

---

⁴⁵ *Ibidem*, p. 52.

⁴⁶ Silvia Goga, *loc. cit.*, p. 22.

⁴⁷ *Ibidem*, p. 23.

⁴⁸ *Ibidem*.

ANEXE

I PROCES VERBAL

Din 24 ianuarie 1874, vedigiat în cauza înființării unui diariu naționale român, prezenți adv. Arone Densușianu, Iuon Lapedatu, Teofil Frâncu și Nicolae Densușianu.

I. Se supune la dezbatere numirea ziarului	I. care se statorește unanim cu „Orientul latin“
II. Cuprinsul ziarului	II. Ziarul va fi politic, social și literariu
III. Programa ziarului în privința politică: – Față cu românii Austro-Ungariei – Față cu românii din celelalte provincii – Față cu partea socială – Față cu partea literaria	– Apărarea drepturilor și intereselor române pe calea cunoscutului program naționale – Apărarea drepturilor și intereselor din punct de vedere național român și totodată să se coopereze ca să se pună în legătură de idei cu Occidentul latin – Pe terenul social va combate streinismul și toate vinele sociale și va susține românismul în toate direcțiunile sociale și va propaga ideile de progres – Pe terenul literariu va trata toate chestiunile de importanță prin produse proprie, recomandarea opurilor prin critică etc. – Vom elimina certele și frecările personale, încât apărarea și salvarea principiilor pentru care nu ni se va impune contrariul Arone Densușianu

Notă. Procesul-verbal este redactat de T. Frâncu, ce a fost redactorul Or. Lat.

BAR București, *Arhiva Aron Densușianu*, VII, Acte 45.

II PROGRAM

I

Față cu românii din Austro-Ungaria va apăra drepturile și interesele lor politice, pe baza cunoscutei programe naționale.

II

Față cu românii din celelalte provincii va apăra drepturile și interesele lor din punct de vedere național român, și tot odată se va adăuna de a se pune în legătură de idei cu occidentul latin.

III

Pe tărâm bisericesc român va lupta pentru dezvoltarea și perfecționarea constituțiunii bisericești orientale eliminând odată pentru totdeauna certurile confesionale.

IV

Pe tărâm social va combate străinismul și toate viciile sociale, susținând românismul în toate direcțiunile sale.

V

Pe tărâm literar va trata toate chestiunile de importanță prin produse proprii, recomandarea opurilor, prin critică etc.

VI

Va elimina certurile și frecările personale încât apărarea și salvarea principiilor naționale române pentru care luptăm nu ne va impune contrariul.

Brașov la 26 ianuarie 1874

BAR București, *Arhiva Aron Densușianu*, VII, Acte 45.

III

CONTRACTU[L]

Care s-a încheiat între avocatul Arone Densușianu în Făgărașiu și Tipografia Römer et Kamner din Brașov, după cum urmează:

I. Sus numita tipografie Römer et Kamner se obligă a tipări avocatului Arone Densușianu ziarul politic, social, comercial și literar cu numele „Orientului Latin“, sau cu oricare alt nume ce i va da proprietariul Arone Densușianu, începând din 13/1 aprilie 1874, până când va voi proprietarul și editorul Arone Densușianu și anume sub următoarele condițiuni:

a). Tipăriul are să fie garantat, mărimea formatului hârtiei ca și a ziarului „Federațiunea“ din Pesta cum iese acela de prezent, iar calitatea hârtiei ca a ziarului Asociațiunii transilvane, numit „Transilvania“.

b). Tipografia se obligă a tipări ziarul, de două ori pe săptămână și anume astfel va [eși] în fiecare săptămână marți seara și vineri seara să-l pună la dispoziția redacțiunii.

c). În tipărirea ziarului și în prețul mai jos stipulat pentru tipărire se înțelege și adresele sau fâșiile.

II. Proprietarul și editorul ziarului Arone Densușianu se obligă a plăti numitei tipografie pentru tipărire de fiecare număr 26 fl. (douăzeci și șase) florini v. a. până la una sumă de 700 (șapte sute) inclusiv, iar de la șapte sute în sus pentru fiecare sută de exemplare un crescământ de un florin douăzeci și cinci cruceri valută austriacă, și proprietarul și editorul se obligă a plăti suma abvenindă pe o lună, la finea fiecărei luni.

III. Întâmplându-se ca ziarul să nu se poată eda din partea proprietarului, atunci tipografia nu are să pretindă nici una indemnizare de la dânsul.

IV. Tipografia se obligă numărul de probă a ziarului a-l tipări mai înainte de termenul stipulat mai sus și anume când va cere proprietarul și tot sub condițiunile prețului stipulat în punctul II (doi).

După ce s-a citit și în special semnatarul firmei sau tipografiei citindu-l însuși și declarând a-l pricepe pe deplin și a fi învoit cu stipulațiunile acestui contract, s-a scris în prezența martorilor.

Brașov în 26 ianuarie 1874.

Teofil Frâncu ca martore
Ioan Lapedatu martore

Römer et Kamner
Ar. Densușianu

BAR București, *Arhiva Aron Densușianu*, VII, Acte 46.

IV SOCOTEALA REDACTORULUI T. FRÂNCU

I. Venitul ziarului Or[ientul] lat[in], de la 1 aprilie 1874 până 1 iulie 1875:

Abonați 300 a 10 fl. pe 5 pătrare de an	3750 fl.
Anunțuri	50 fl.
Total	3800 fl.

Cheltuieli:

Tiparul pentru 1 an a 23 fl, 50 cr. pe 5 pătrare	3022 fl.
Expediția	437 fl.
Redactorul pe lună 60 fl	900 fl.
Localul și servit. A 26 fl. pe pătrar	105 fl.
Correspondența	140 fl.
Cursurile, depeșile, porto poștal, taxe de 2 cr. pentru fiecare ziar din România, lumini, hârtia a 8 fl. v. a.....	120 fl.
Patru stânjeni de lemne, adusul și tăiatul	40 fl.
Total	5154 fl.
Din care substrăgându-se	3800 fl.
Rămâne un deficit de	1354 fl. v. a.

II. Starea ziarului la 1 octombrie 1875:

Expediția de 246 exemplare dintre care:

100 de abonați pe semestrul iulie-decembrie	500 fl.
80 abonați pe semestrul iulie-decembrie	240 fl.
66 gratis și schimb:	
Din Brașov 12 a 5 fl., pe semestrul iulie-decembrie	60 fl.
Din Brașov 8 a 2 fl. 50 cr.....	20 fl. 40 cr.
Total	820 fl. 40 cr.

Cheltuieli:	
Tipografilor	400 fl.
Expediția	36 fl.
Redacțiunea a 60 fl	180 fl.
Localul serv	78 fl.
Ziare străine	21 fl.
Depeșe, hârtie, lumini, ect. a 8 fl	24 fl.
Porto și vama pentru cărțile lui Chițiu	25 fl.
Total	1104 fl. 60 cr.

Notă. *Socoteala nu este corectă căci eu din Făgăraș, unde mă aflam am trimis diverse sume din care unele în sumă de 1147 fl. se văd din recipisele alăturate, multe sume le-am dat din mână.*

BAR București, *Arhiva Aron Densușianu*, VII, Acte 1-110, actul nr. 55.